

Araştırma Makalesi / Research Article

Kaygıdan Göçe: Üniversite Lisans Öğrencilerinde Gelecek Kaygısının Beyin Göçüne Yönelik Tutumlarına Etkisi

Sena Aktürk¹, Rauf Yanardağ²

Öz

Bu araştırmanın amacı üniversite lisans öğrencilerinde gelecek kaygısı ile beyin göçüne yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi kuramsal çerçevede incelemektir. Çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemi, 2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı içinde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde lisans eğitimi gören 205 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri, sosyo-demografik bilgi formu, gelecek kaygısı ölçeği ve beyin göçüne yönelik tutum ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS Statistics programı kullanılmıştır. Ölçeklere ilişkin verilerin analizinde sosyo-demografik bulgular incelenmiş; T Testi, Normallik Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Regresyon Analizi ve Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi uygulanmıştır. Çalışmanın bulgularına bakıldığında, kadınların erkeklere göre beyin göçü algılarında ve gelecek kaygılarında daha olumlu ve yüksek bir tutuma sahip olduğu görülmektedir. Ekonomik seviyesi düşük olanların, devlet yurdunda kalan öğrencilerin ve bekâr bireylerin gelecek kaygıları diğerlerine oranla daha yüksek çıkmıştır. Sonuç olarak istediği hayat tarzını, mutluluğu, refahı ve çalışma koşullarını Türkiye'de bulamayacağını düşünen gençlerin çözümü yurtdışına göç etme arayışında buldukları öne çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beyin Göçü, Gelecek Kaygısı, Üniversite Lisans Öğrencileri.

From Anxiety to Migration: The Effect of Future Anxiety on Attitudes towards Brain Drain among Undergraduate Students

Abstract

The aim of this research is to examine the relationship between future anxiety and attitudes towards brain drain among undergraduate university students within a theoretical framework. In the study, the relational screening model, one of the quantitative research methods, was preferred. The sample of the research consists of 205 students studying undergraduate at Kahramanmaraş Sütçü İmam University in the 2024-2025 Academic Year. The data of the study were obtained using the socio-demographic information form, the future anxiety scale and the attitude towards brain drain scale. SPSS Statistics program was used in the analysis of data. In the analysis of data related to scales, socio-demographic findings were examined; T Test, Normality Test, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Regression Analysis and Pearson Correlation Coefficient Analysis were applied. When the findings of the study are examined, it is seen that women have a more positive and higher attitude towards brain drain perceptions and future concerns than men. Those with low economic levels, students living in state dormitories, and single individuals have higher future concerns than others. As a result, it has become evident that young people who think that they cannot find the lifestyle, happiness, welfare and working conditions they desire in Turkey are looking for a solution by migrating abroad.

Keywords: Brain Drain, Future Anxiety, University Undergraduate Students.

¹ Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü. Kahramanmaraş, Türkiye, e-posta: sena.akturk1004@gmail.com, ORCID: 0009-0003-9066-7123

² Dr.Öğr.Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü. Kahramanmaraş, Türkiye, e-posta: shu.raufyanardag@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5783-2137

Atıf/Cite as: Aktürk, S. ve Yanardağ, R. (2025). Kaygıdan göçe: Üniversite lisans öğrencilerinde gelecek kaygısının beyin göçüne yönelik tutumlarına etkisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(1), 81-99.

1. GİRİŞ

Göç, bireylerin veya toplulukların yaşadıkları yerden siyasî, dinî, sosyal, ekonomik, kültürel gibi sebeplerden dolayı yaşamlarının belirli bir süresini veya tamamını geçirmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Bu alanda yapılan birçok çalışmaya göre göç kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu (2024) göçü; “*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret*” olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göç kavramını; “*bir kişinin ve bir grubun uluslararası sınırı geçerek ya da ülke içinde nedeni ne olursa olsun yer değiştirme hareketidir. Uzunluğu, oluşumu, nedenleri, ne olursa olsun; mülteciler, vatansızlar, yerinden edilmiş kimseler ve ekonomik göçmenlerde dâhil olmak üzere her çeşit nüfus hareketi...*” olarak ifade etmiştir. Göç, birey ile yer veya mekân arasındaki ilişkiye zarar veren önemli unsurlardan biridir. Bireyler ve topluluklar farklı sebeplerle yaşamlarını sürdürdükleri yerleri terk ederek göç etmektedirler (Ekici ve Tuncel, 2015: 9). Göç, bireylerin zorunlu olarak ya da çeşitli sebeplerle gerçekleştirdikleri yer değişimi olarak tanımlansa da aynı zamanda eğitim veya belirli zamanlarda gerçekleştirilen işler gibi kısa vadeli yer değiştirmeler de göç kavramının tanımlarındandır (Günay vd., 2017: 38). Özellikle iş bulma konusunda tereddütlü ve daha iyi bir yaşam için kariyer yapma düşüncesinde olan, farklı kültürlerle ilgi gösterip ve bunların hayalini kurarak gelecek kaygısı yaşayan öğrencilerin göç etmek istemeleri söz konusudur.

Yaşadığımız dünyada artan nüfus, işsizlik sorunlarının ortaya çıkışı, teknolojiye hızını kesmeyen yenilikler, ulaşım imkânlarının hızlı bir biçimde gelişmesi ve gelişmiş ülkelerin insanları kendisine doğru çekecek baş döndürücü özelliklerinin olması (Şimşek, 2006) göçe sebep olacak temel nedenler arasında sayılabilir. İnsanlar yaşadığı hayatı daha iyi hale getirmek amacıyla yaşamını sürdürdüğü yerin olumsuz şartlarından uzak kalmak veya göç edeceği yerin kendine sağlayacağı kazanımlarından yararlanmak için göç etmektedirler (Güneş ve Çetin, 2020: 941). Savaş, sel, yangın, deprem gibi felaketler, daha iyi bir yaşama ve işe sahip olma ihtiyacı, politik baskılardan uzak kalma, düşünce ve din özgürlüğüne sahip olmak için geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu tutum ve düşünceler, göçe neden olmaktadır (Yavuzer, 2010: 94). Sağır (2006: 11) savaşlar, doğal felaketler, tarımda makine kullanımının artışı, teknolojinin gelişmesiyle beraber iletişim alanında yaşanan olumlu gelişmeler, ulaşım altyapısının kolaylaşması, genç ve dinamik nüfusun fazla olması gibi ekonomik, toplumsal, kültürel gibi birçok olguyu göçün sebeplerine bağlamıştır. Son olarak göçün nedenlerine bakacak olursak işsizlik, doğal afetler, savaşlar, terör olayları, yoksulluk, daha iyi yaşama arzusu, kaliteli eğitim ve sağlık hizmetine erişim isteği gibi faktörler sıralanabilir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü verilerine göre yaklaşık 190 milyon insan, doğduğu ülke dışında yaşamaktadır (OECD, 2019). Bu durum, dünyanın dengesini etkileyebilecek sonuçlar doğurabilir. Öncelikle toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Bunlar güven sorunları, dayanışma eksikliği, ulusal birlik ve beraberliğin bozulması gibi sonuçlar da olabilmektedir. Bununla birlikte göç, yoksul kesimden zengin kesime taşınan olumsuzluklar ya da geride kalan yoksul kesimi kendi kaderine bırakma gibi sonuçlar da ortaya çıkarmaktadır. Göç alan ülke fakirleşebilir veya zenginleşebilirken, aynı durum göç veren ülke için de geçerlidir ve göç alan ülke ekonomik ve güvenlik açısından zarar görürken, göç veren ülke ise olumlu gelişmeler yaşayabilmektedir (Balanuy ve Halıcı, 2006: 24). Göç alan ülkelerde ırkçılık, kültürel değişim, suç oranlarında artış, doğal kaynakların azalması, işsizlik, çevre kirliliği, gürültü kirliliği, çarpık

kentleşme, gecekondulaşma, ulaşım sorunları, şiddet, eğitimde fırsat eşitsizliği, gelir dağılımı adaletsizliği, barınma ve güvenlik sorunları ve sağlık altyapılarının yetersiz kalması gibi olumsuz sonuçlar doğabilir. Göç veren ülkelerde ise kaynak kullanımının azalmasıyla yenilenen sermaye, işsizlik durumu mevcutsa açılan pozisyonlarla istihdamın artması ve beyin göçü yapıp tekrar ülkelere dönen bireylerin getirdikleri yeniliklerle göç veren ülkelere olumlu bir konuma geçebilmektedirler. Sonuç olarak göç veren ülke ve alan ülke için olumlu ya da olumsuz sonuçlar her zaman mevcuttur.

Göç türlerine bakıldığında, zorunlu ve gönüllü göç, sürekli, mevsimlik ve emek göçü, iç ve dış göç ile beyin göçü olarak sıralanabilir. Çalışmanın amacı kapsamında diğer göç türlerinden ziyade beyin göçü üzerinde durulmuştur. Beyin göçü, iyi eğitim almış, düşünen, üretime katkı sağlayan, kişilerin araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli ve parlak oldukları dönemde başka ülkeye gidip oraya yerleşmesi, yani geri dönmeleri durumudur (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 962).

Yapılan bazı araştırmalarda son yıllarda Türkiye’de nitelikli iş gücü olan gençlerin başka ülkeye göç etme potansiyelinin hızlanmış olduğu, özellikle üniversiteden yeni mezun olan gençler arasında görülen yüksek işsizlik oranları ve/veya var olan işlerin maaşlarının düşük olması / beklentilerin ve/veya ihtiyaçların karşılanmaması gibi nedenlerden dolayı gençler arasında beyin göçü akışını tetiklemektedir (Yılmaz, 2020: 221). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye’den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre %53 artarak 714 bin 579 olmuş ve göç eden nüfusun %55,2’sini erkek, %44,8’ini ise kadınlar oluşturmuştur. Türkiye’den yurt dışına giden nüfusun 291 bin 377’sini Türk vatandaşları, 423 bin 202’sini ise yabancı uyruklular oluşturmuştur ve en fazla göç eden yaş grubu 20-24 yaş arası olurken onu takip eden yaş aralığı ise 25-29 ve 15-19 yaş grubu olmuştur (TÜİK, 2023). Yükseköğretim mezunlarının beyin göçü oranı 2015 yılında %1,6, 2023 yılında %2,0’dır. Bu oranın %1,6’sı kadınlara, %2,4’ü erkeklere aittir. Beyin göçünde en yüksek orana sahip alanlar, eğitim ve öğretim alanları, bilişim ve iletişim teknolojileri (%6,8), mühendislik, imalat ve inşaat (%4,4) ve doğa bilimleri, matematik ve istatistik (%2,6) olmuştur (TÜİK, 2021).

Beyin göçünün kendi içinde türleri vardır: Tersine beyin göçü, sanal (dijital) beyin göçü ve gizli beyin göçü olarak sınıflandırılabilir. Tersine beyin göçü, göç eden bireylerin gittikleri ülkede eğitim alıp kendilerini her anlamda geliştirdikten sonra yurda dönmesine “tersine beyin göçü” denir. Çin merkezi hükümeti, tersine beyin göçünü sağlamak adına pek çok çalışma gerçekleştirmiştir. 1992 yılından sonra Çin Başkanlığı tarafından “Geri Dönen Öğrenciler İçin Hizmetlerin İyileştirilmesi” sloganıyla yurda dönen öğrenciler için önemli çalışmalar yapılmıştır (Zweig, 2006: 68). Başka bir örnek ülke de Hindistan’dır. 1958 yılında tersine beyin göçü icraatları Hindistan Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Konseyi (Indian Council for Scientific and Industrial Research-CSIR) ile katkıda bulunulmuştur; yurt dışındaki yetkin bilim insanları ve çalışan bireylerin iş bulana kadar makul ücretle bir süreliğine üniversitelerde ve araştırma kuruluşlarında istihdam edilmeleri sağlanmıştır (Baştürk, 2023: 42).

Sanal (Dijital) Beyin Göçü: Sanal beyin göçü gelişmekte olan ülkelerdeki kalifiyeli bireylerin ülke değiştirmeden, yaşadıkları yerde kalarak yeteneklerini daha gelişmiş olan ülke için kullanmasıdır (Baştürk, 2023: 43). Sanal beyin göçü, gelişmiş ülkelerin iç işlerinde siyasal ve sosyal dengesizliğe sebep olmadığı için günümüzde fazlaca tercih edilmektedir (Kaya, 2009: 15-16).

Gizli Beyin Göçü: Kalifiyeli istihdam gücünün büyüdüğü ve yaşadığı ülkede kalarak, yabancı firmalar için çalışmasına gizli beyin göçü denir (Baştürk, 2023: 45). Bu göçle birlikte nitelikli bireylerin yetiştirme masrafları ana ülkeye ödenmemekte ve ülke kısıtlı imkânlarla yetiştirdiği bu bireyleri gelişmiş ülkelere bedelsiz sunmaktadır (Kaya, 2009: 16).

Beyin göçünün temel nedenlerinden biri de gelecek kaygısıdır. Bu, bireyleri olumlu veya olumsuz yönde etkileyen önemli bir unsurdur. Bu kaygıyla mutlu ve rahat bir yaşam sürmek isteyen üniversite mezunu gençler yaşadıkları ülkeyi bırakıp farklı coğrafyalara beyin göçü gerçekleştirebilmektedirler. Üniversite öğrencilerinin en çok kaygı duyduğu konulardan biri de geleceklerinin nasıl şekil alacağıdır. Her birey gibi üniversite mezunları da gelecekte mutlu yaşamak ve iyi işler yapmak ister (Tekeli, 2022: 20). Durum böyle olunca yaşadıkları ülkede geleceğini göremeyen, nasıl yaşayacağını kestiremeyen, belirsizlik yaşayan, ekonomik açıdan belli bir gelire sahip olamayacağını, hatta işsiz kalacağını düşünen gençler, geleceği konusunda derin kaygılar yaşayabilmektedirler. Dolayısıyla bir taraftan bu kaygılarını gidermek ama diğer taraftan da daha iyi ve daha mutlu bir hayat yaşamak umuduyla zorunlu veyahut kendi iradeleriyle beyin göçü yaparlar. Her ülke için kaybedilen genç ve parlak zekâlar, ileride o ülkeye kayıp olarak yazılacakken, kazanan ülke için değerli mücevherler haline gelir.

Türkiye’de yaşanan ve eğitim ve istihdama direkt etki eden ekonomik krizler, sosyal buhranlar, iş gücü problemleri, dünyayı etkileyen pandemi, ülkede var olan ekonomik krizler (Cihan vd., 2017) ve 6 Şubat felaketi dikkate alındığında, gençleri Türkiye’den göçe iten birçok sebebin olduğu sıralanabilir. Bu itici faktörler ve kaynak ülkedeki çeken fırsatlar bir arada değerlendirildiğinde, gençler arasında beyin göçü eğilimlerinin giderek artması muhtemeldir. Dolayısıyla bu çalışmada da Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin hâlihazırdaki durumları göz önünde bulundurularak, gelecek kaygısı ile beyin göçü yapmak istemelerindeki sebepleri incelemek ve mevcut literatürdeki çalışmalara destek sağlamak amaçlanmaktadır. Güncel bir şekilde var olan ve ülke geleceğini etkileyen beyin göçü sorunu çarpıcı bir şekilde ele alınmak istenmiştir. Ek olarak, bireylerin ülkede kalmasına destek sağlayabilecek sosyal ve yapısal çözüm önerileri ile literatüre katkı sunmak hedeflenmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde “Kesişen Fırsatlar Kuramı”, “İtme-Çekme Kuramı” ve “Ekolojik Yaklaşım” hakkında bilgi verilmiştir. Bahsedilen bu kuramlarla birlikte beyin göçünün genel çerçevesi ortaya konulmuştur.

2.1. Kesişen Fırsatlar Kuramı

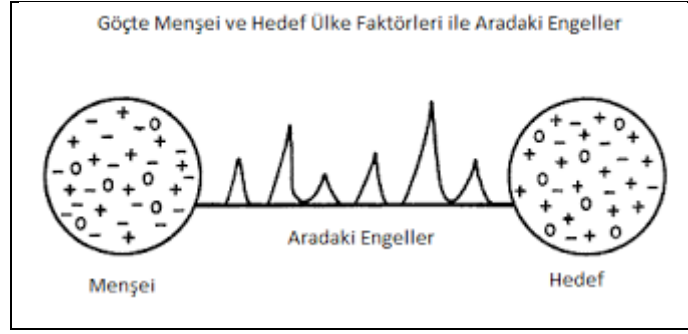
Samuel Stouffer, 1940 yılında yazdığı “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe ile İlişkili Kuram (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)” isimli makalesinde, kişinin yaşadığı yer ile göç ettiği yer arasındaki mesafeyi incelemiş ve aralarında bir bağlantı olduğunu söyleyip göç ederken mekânsal mesafenin önemli olduğunu savunmuştur (Orallı ve Atasever, 2023: 34). Göç edecek bireylerin gidecekleri mesafeye ek o yerdeki fırsatların fazlalığı da göz önüne alınmıştır. Gidilen bölgede var olan imkânlar fazla ve bu yerde göçmen sayısı az ise bu bölgeye doğru göç yoğun olur ve aynı zamanda imkânların fazlalığı için rekabet sayısı fazla ise o yere hareketlilik azalır (Gencer ve Güzel, 2021: 47). Kısaca bireyler, gidecekleri coğrafyanın fırsatlarının yanı sıra orada kendilerini geliştirebilecek ve konforlu bir hayat sürebilecek alan yaratabilme durumuna göre, yani tercihlerinin kesiştiği yere göç hareketinde bulunurlar. Üniversiteden mezun olan öğrencileri göç edeceği ülkede mesleğini icra

edebilme, bunun karşılığında bir gelire sahip olabilme, istedikleri yaşam tarzını oluşturabilme gibi fırsat ve imkânların kesiştiği durumlar, onların beyin göçünde bulunmalarını tetikleyebilmektedir.

2.2. İtme-Çekme Kuramı

Ravenstein'ın çalışmalarından yola çıkan kuramcı Everett Lee, *Bir Göç Teorisi* isimli makalesinde itici ve çekici faktörler üzerine çalışmıştır.

Şekil 1: Lee'nin İtme-Çekme Kuramı (Lee, 1966: 50)

Şekil 1'de görüldüğü gibi pozitif işaret (+) çekici, negatif işaret (-) itici ve sıfır (0) işareti nötr anlamına gelmektedir. Göç ederken araya farklı engeller girebilmektedir. Örnek olarak 19. yüzyılda göç edilecek mesafe önemli bir sorunken 21. yüzyılda şartların değişmesiyle bu durum sorun olmaktan çıkmıştır (Gencer ve Güzel, 2021: 51). İşsizlik, eğitimde fırsat eşitsizliği, siyaset, kalifiye bireylerin istihdam edilememesi, düşük ücret politikaları, ekonomik tutarsızlık, yabancı dilde eğitim almanın getireceği avantajlar, düşünce özgürlüğünün ve bilimsel çalışmaların kısıtlanması bireyleri beyin göçüne iten başlıca sebeplerdir. Bunların yanı sıra gelecek kaygısı da, üniversite mezunlarının beyin göçünde bulunmaları noktasında önemli itici faktördür. İyi yaşam koşulları, kaliteli eğitim fırsatları, yüksek maaş ve ücret, ileri seviye teknoloji, iyi araştırma ortamı, adil gelir dağılımı gibi çekici etmenler (Babataş, 2007: 265) üniversite mezunu gençleri beyin göçü yapacakları ülkeye çekebilmektedir. Gençlerin iyilik halini gözeten her sebep çekici, o ülkeden gitmek istemesini sağlayan her sebep de itici olarak değerlendirilebilir.

Beyin göçünü düşünen öğrencilerin, göç etmek istedikleri ülkelere onları çeken ve bu ülkeden göç etmek istemelerine sebep olup onları iten faktörlerin etkileri itme-çekme kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Çünkü çalışmanın ana odak noktası ve beyin göçüne sebep olan bu etkenler, itme-çekme kuramında çerçevelenmektedir.

2.3. Ekolojik Yaklaşım

Urie Bronfenbrenner (1979) tarafından geliştirilen ekolojik yaklaşım, çevresi içinde bireyi ele alır. Ekolojik yaklaşım bireyin çevresiyle denge kurması durumunda çevreyle ilgili gelecekte yaşanabilecek sorunlarla daha kolay baş edebilme ilkesine dayanmaktadır (Danış, 2006). Ekolojik yaklaşım beş katmandan oluşur. Bunlar: mikro, mezo, ekzo, makro ve krono sistemlerdir. Mikro sistem, bireyin yakın çevresi içinde arkadaş, okul ortamı ve ailesini ifade eder (Zorbaz ve Bilge, 2019: 798). Mezzo sistem, iki veya daha fazla mikro sistem arasında geçen etkileşim ve süreçlerdir. Ekzo sistem, bireyin etkinliğinin olmadığı sosyal ortamlar,

bireyin yakın çerçevesi arasındaki ilişkilerden oluşmaktadır (Santrock, 2014). Makro sistem, bireyin içinde yaşadığı kültür, etnisite, din ve mezhepsel bağlamında ilgilenir. Krono sistem, kişinin yaşamı süresince dönüşüm ve istikrar gösterebilecek faktörlerin etkilerini ifade eder. Ekolojik yaklaşım çerçevesinde bireyler yaşadıkları coğrafyadan, çevresi içinden memnun olmayıp beyin göçü yapmak isteyebilirler. Buna sebep olan faktörler sosyal dışlanma, uyum sağlayamama, tekdüzelik, yeni çevre arayışı, ilişkilerde bozulmalar, gelecek kaygısı faktörleri gibi nedenler sayılabilir. Göç ettiği yerde de aynı sorunları yaşama ihtimali olan birey için göç etmek, yeni umutları yeşertmeyi engellemeyebilmektedir. Bununla birlikte yeni çevresine uyum sağladığı anda birey için yeni fırsatların ve imkânların kapısının aralanmış olması demektir.

Bu kuramda da görüldüğü üzere çevresi içinde ele alınan birey, bulunduğu ortamda sahip oldukları kendisine yeterli gelmiyorsa veya bunlardan memnun değilse, geleceği konusunda kaygı yaşıyorsa yaşadığı çevreyi değiştirmek isteyebilmektedir. Yaşadığı ortam ona gelecek kaygısı yaşatıp, sorunlara neden oluyorsa ve bireyi gelecek konusunda belirsizliğe yönlendiriyorsa birey, göç etmeyi çözüm yolu olarak bulabilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversite lisans öğrencilerinin beyin göçü yapma isteklerinde gelecek kaygısının etkili olup olmadığını, arasındaki ilişkiyi kuramsal çerçevede incelemektir. Araştırmada ulaşılmak istenen alt amaçlar ise şunlardır:

1. Gelecek kaygısı, beyin göçü üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
2. Bireylerin beyin göçünü tercih etmeyi düşünmelerinin sebepleri nelerdir ve hangi sonuçları doğurur?
3. Sosyo-demografik özelliklerin beyin göçü ve gelecek kaygısı üzerindeki etkisi nasıldır?

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin incelenmesini mümkün kılmaktadır (Yayak, 2017: 563). Bu çalışmada da gelecek kaygısı ile beyin göçü arasındaki ilişki incelendiği için söz konusu model tercih edilmiştir.

3.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, 2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırma örneklemini ise lisans düzeyinde yüz yüze öğrenim gören gönüllü 205 öğrenciden oluşmaktadır. Doldurulan anketler incelendiğinde 42 anket tam doldurulmadığı için analize dahil edilmemiştir. Çalışmaya katılan 205 öğrencinin verdiği tam yanıtlar analize dahil edilmiştir.

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Etik Kurulu'nun 25.04.2025 tarih ve 2025 - 8 sayılı oturumunda alınan 2 Numaralı karar ile etik kurul onayı alınmıştır. Ek olarak bu çalışmaya katılan öğrencilerden onam alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki veriler; sosyo-demografik bilgi formu, gelecek kaygısı ölçeği ve beyin göçüne yönelik tutum ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Anketin ilk kısmında katılımcı bireylere cinsiyet, yaş, medenî durum, yaşadıkları yer, ekonomik durum, okudukları bölüm ve sınıf düzeyleri sorularak sosyo-demografik özelliklerini incelemeyi hedefleyen 7 soru sorulmuştur.

Gelecek Kaygısı Ölçeği (GKÖ): Geylani ve Çiriş Yıldız (2022) tarafından geliştirilen bu ölçekle üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı düzeyini ölçmek amaçlanmıştır. Ölçek 5'li likert tipinde ("1" Hiçbir zaman, "2" Nadiren, "3" Bazen, "4" Sıklıkla, "5" Her zaman) seçenekli 19 sorudan ve "gelecek korkusu, gelecekte umutsuzluk" boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğe göre alınan puan yükseldikçe gelecek kaygısı artmakta, puan düştükçe gelecek kaygısı azalmaktadır. Ölçekte bulunan 2, 4, 6, 8, 10 ve 12. maddeler tersten puanlanmıştır. Ölçeğin geliştirilme aşamasındaki Cronbach Alfa katsayısı, tüm ölçekte 0,91 ve alt boyutlarında 0,95 ve 0,88 olarak belirtilmiştir. Bu araştırmada elde edilen güvenirlik katsayısı ise 0,82'dir (Bkz. Tablo 3).

Beyin Göçü Tutum Ölçeği: Öncü ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen bu ölçekle üniversite öğrencilerinin beyin göçüne yönelik tutumları incelenmiştir. Ölçek 5'li likert tipinde ("Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kararsızım", "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum") şeklinde seçenekli 16 sorudan oluşmaktadır. Tek boyutlu ve iki bileşenli bir yapıya sahiptir. Ölçekte puan arttıkça göç etme yönelimi artmakta, puan azaldıkça yönelim düşmektedir ve puanlar 16-80 arasında hesaplanmaktadır. Ölçekte bulunan 3 ve 15. maddeler tersten hesaplanmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği çalışmada Cronbach Alfa katsayısı, tüm ölçekte 0,91 ve alt bileşenlerinde 0,88 ve 0,86 olarak belirtilmiştir. Bu araştırmada elde edilen güvenirlik katsayısı ise 0,88'dir (Bkz. Tablo 3).

3.5. Verilerin Toplanma Süreci ve Analizi

Araştırmanın anket çalışması, 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı içinde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi öğrencilerinin gönüllü katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Anketler, 2025 yılı 25 Nisan-10 Mayıs tarihleri arasında öncelikle kolay ulaşılabiliirlik yöntemi ile katılmak isteyen öğrencilere çevrimiçi olarak gönderilmiş ve gönüllü öğrencilerden doldurulması istenmiştir. Daha sonra onların yönlendirmesi ile yani kartopu örnekleme yöntemi ile anketlerin başka öğrencilere de ulaştırılması ve doldurulması sağlanmıştır. Ancak saha gözlemlerimize göre anket çalışmalarında öğrencilerin, özellikle de erkek öğrencilerin anketleri doldurma motivasyon düzeylerinin düşük olduğu ve 41 erkek öğrencinin ise anketi yarıda bıraktığını belirtmek gerekir.

Verilerin analizi için IBM SPSS Statistics 25.0 programı kullanılmıştır (Pallant, 2017). Ankette kullanılan ölçeklerin güvenirliğini incelemek için güvenirlik katsayısı olan Cronbach Alfa katsayısına bakılmıştır. Normallik dağılımı, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile incelenmiş; beyin göçü tutum ölçeğinde çarpıklık 0,3 ve basıklık -0,4; gelecek kaygısı ölçeğinde ise çarpıklık -0,4 ve basıklık 0,6 olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ölçeklerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeklere ilişkin verilerde analizin yapılması için sosyo-demografik bulgular incelenmiş; iki değişkenli gruplar için T Testi, ölçekler için Normallik Testi, üç ve üçten fazla değişkeni olan gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), gelecek kaygısının beyin göçü üzerindeki etkisini incelemek için Regresyon Analizi ve ölçeklerin arasındaki ilişkiyi incelemek için ise Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi uygulanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik bulguları şu şekildedir:

Tablo 1: Örneklem Grubuna İlişkin Sosyo-Demografik Bulgular

Değişkenler		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	184	%89,8
	Erkek	21	%10,2
Yaş	17-21	134	%65,3
	22-26	67	%32,7
	27-31	3	%1,5
	36≤	1	%0,5
Medenî Durum	Evli	5	%2,4
	Bekâr	200	%97,6
Yaşadıkları Yer	Yurt(Devlet)	134	%65,4
	Yurt(Özel)	4	%2,0
	Aile Evi	56	%27,3
	Diğer	11	%5,4
Ekonomik Durum	Düşük	52	%25,4
	Orta	150	%73,2
	Yüksek	3	%1,5
Sınıf Düzeyleri	1.sınıf	24	%11,7
	2.sınıf	63	%30,7
	3.sınıf	70	%34,1
	4.sınıf	42	%20,5
	Diğer	6	%2,9
Bölüm	Sosyal Hizmet	51	%24,9
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	11	%5,4
	Mütercim Tercümanlık	3	%1,5
	Sağlık Yönetimi	15	%7,3
	Resim	2	%1,0
	İlahiyat	36	%17,6
	İngilizce Öğretmenliği	4	%2,0
	Türkçe Öğretmenliği	3	%1,5
	Hemşirelik	7	%3,4
	Okul Öncesi Öğretmenliği	6	%2,9
	Temel Eğitim	2	%1,0
	Çevre Mühendisliği	2	%1,0
	Bilgisayar Mühendisliği	2	%1,0
	Kamu Yönetimi	2	%1,0
	Coğrafya	2	%1,0
	Felsefe	2	%1,0
	Sınıf Öğretmenliği	6	%2,9
	Sanat Tarihi	6	%2,9
	Diş Hekimliği	5	%2,4
	Matematik	2	%1,0
	İşletme	7	%3,4
	Ebelik	3	%1,5
	Bitki Koruma	7	%3,4

İSG	3	%1,5
Türk Dili ve Edebiyatı	3	%1,5
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5	%2,4
Diğer	8	%3,6

Katılımcıların sosyodemografik bilgileri incelendiğinde, Tablo 1’de de görülebileceği üzere katılımcıların %89,8’i kadın, %10,2’si erkek; %65,3’ü 17-21, %32,7’si 22-26 yaş aralığında; %97,6’sı bekâr; %65,4’ü devlet yurdunda, %27,3’ü ailesi ile birlikte kalmakta; %73,2’sinin ekonomik düzeyi orta, %25,4’ünün düşük seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Sınıf düzeyine bakıldığında katılımcılardan %34,1’i 3.sınıf, %30,7’si 2.sınıfta olduğu; bölüm bazında incelendiğinde katılımcılar arasında en yüksek düzeyde %24,9’luk bir oranda sosyal hizmet öğrencilerinden oluştuğu görülebilmektedir.

Katılımcılar arasında bölüm olarak en yüksek seviyede sosyal hizmet öğrencilerinin olmasında, araştırmacıların da aynı bölümde olması ve dolayısıyla kolay ulaşılabilirlik yönteminin etkisinin olduğunu belirtmek mümkündür. Aynı zamanda katılımcıların büyük bir çoğunluğunun orta düzey ekonomik gelire sahip olması dikkat çeken sonuçlardan biri olmuştur.

Tablo 2: Cinsiyet ve Medenî Duruma Göre Ölçeklerin Anlamlılık Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	X	ss	t	sd	p
Beyin Göçü Tutum Ölçeği	Kadın	184	2,86	0,83	0,323	203	,750
	Erkek	21	2,79	0,98			
	Evli	5	2,86	0,68	0,016	203	,987
	Bekâr	200	2,85	0,85			
Gelecek Kaygısı Ölçeği	Kadın	184	3,43	0,60	1,772	203	,087
	Erkek	21	3,23	0,47			
	Evli	5	2,77	0,74	-1,957	203	,120
	Bekâr	200	3,43	0,58			

*p<,05

Açıklama: N: Katılımcı sayısı, X: Ortalama, ss: Standart sapma, t: t-testi değeri, sd: Serbestlik derecesi, p: Anlamlılık düzeyi.

Tablo 2’ye göre katılımcıların cinsiyet ($t_{203}=1,772$; $p<,05$) ve medenî durumlarında ($t_{203}=-1,957$; $p<,05$) gelecek kaygısına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Beyin göçü tutumlarına bakıldığında ise cinsiyet ($t_{203}=0,323$; $p>,05$) ve medenî durumlarına ($t_{203}=,987$; $p>,05$) göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Veriler incelendiğinde kadınların ($X=2,86$), erkeklere ($X=2,79$) göre beyin göçüne yönelik algılarında daha olumlu tutuma sahip olduğu görülmektedir. Aynı durum, yakın bir oranda evli ($X=2,86$) ve bekâr ($X=2,85$) bireyler için de geçerlidir. Kadınların ($X=3,43$) gelecek kaygısı algılarına bakıldığında ise erkeklere ($X=3,23$) oranla daha yüksek olduğu görülmekte; evli ($X=2,77$) bireylerde ise bekârlara ($X=3,43$) göre gelecek kaygısının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Erkeklere oranla gelecek kaygısını daha fazla yaşayan kadınların, beyin göçü yapma istekleri daha yüksek çıkmıştır. Ortaya çıkan bu fark, kadınların toplumsal cinsiyet algısı konusunda daha fazla sorunlarla karşılaşmaları ve dolayısıyla gelecekleri konusunda daha derin kaygılar yaşamaları ile açıklanabilir. Bekâr bireylerde ise geleceğin belirsiz olması onlarda daha fazla kaygı hissetmeye yol açmaktadır.

Tablo 3: Verilerin Güvenirlik ve Normallik Dağılımı Sonuçları

Değişkenler	N	X	ss	α	Çarpıklık	Basıklık
Beyin Göçü Tutum Ölçeği	205	2,85	0,84	0,888	0,3	-0,4
Gelecek Kaygısı Ölçeği	205	3,41	0,59	0,824	-0,4	0,6

Açıklama: N: Katılımcı sayısı, X: Ortalama, ss: Standart sapma, α : Güvenirlik katsayısı.

Tablo 3'e göre ölçeklere ilişkin veriler incelendiğinde beyin göçü tutumu ölçeğine yanıt veren öğrencilerin ortalamalarının 2,85 ve standart sapmalarının 0,84 olduğu görülmektedir. Gelecek kaygısı ölçeğinde ise katılanların ortalamaları 3,41 ve standart sapmaları 0,59 olarak hesaplanmıştır. İdealde 70 ve üzeri olması beklenen güvenirlik katsayısı (Pallant, 2017), beyin göçü tutum algısında 0,888; gelecek kaygısı tutumunda 0,824 olarak ölçülmüştür.

Ölçeklerin normal dağılım gösterdikleri sonucuna ulaşılmış ve her ikisinde de güvenirlik katsayı oranlarında idealde kabul edilen oranın üzerine çıktıkları görülmüştür.

Tablo 4: Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Beyin Göçü Tutum Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Beyin Göçü Tutum Ölçeği			
	N	X	ss	F
Yaş	17-21	135	2,94	0,83
	22-26	66	2,64	0,83
	27-31	3	3,35	1,20
	36≤	1	3,00	.
Yaşadıkları Yer	Yurtta(Devlet)	134	2,81	0,79
	Yurtta(Özel)	4	2,89	0,91
	Aile Evinde	56	2,94	0,99
	Diğer	11	2,86	0,68
Ekonomik Durum	Düşük	52	2,70	0,86
	Orta	150	2,90	0,82
	Yüksek	3	3,35	1,42
Sınıf Düzeyleri	1.sınıf	24	2,77	0,67
	2.sınıf	63	2,85	0,79
	3.sınıf	70	2,85	0,91
	4.sınıf	42	2,88	0,91
	Diğer	6	2,94	1,04

Açıklama: N: Katılımcı sayısı, X: Ortalama, ss: Standart sapma, F: Gruplar arası farkın anlamlılığını test eden değer.

Tablo 5: Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Gelecek Kaygısı Ölçeği Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Gelecek Kaygısı Ölçeği			
	N	X	ss	F
Yaş	17-21	135	3,48	0,58
	22-26	66	3,31	0,58
	27-31	3	2,87	0,85

	36≤	1	2,26	.	
Yaşadıkları Yer	Yurtta(Devlet)	134	3,43	0,53	0,729
	Yurtta(Özel)	4	3,07	0,47	
	Aile Evinde	56	3,42	0,72	
	Diğer	11	3,25	0,65	
Ekonomik Durum	Düşük	52	3,47	0,58	0,380
	Orta	150	3,39	0,60	
	Yüksek	3	3,31	0,27	
Sınıf Düzeyleri	1.sınıf	24	3,48	0,67	1,068
	2.sınıf	63	3,49	0,55	
	3.sınıf	70	3,32	0,60	
	4.sınıf	42	3,38	0,60	
	Diğer	6	3,67	0,53	

Açıklama: N: Katılımcı sayısı, X: Ortalama, ss: Standart sapma, F: Gruplar arası farkın anlamlılığını test eden değer.

Tablo 4 ve Tablo 5'e göre veriler incelendiğinde katılımcıların beyin göçü tutumları ve gelecek kaygısı algılarına göre yaş, yaşadıkları yer, ekonomik durum ve sınıf düzeyleri üzerine anova testi uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre öğrencilerin gelecek kaygısı algıları yaşa ($F=3,379$; $p<,05$) göre anlamlı bir farklılık gösterirken beyin göçü tutumunda anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Beyin göçü tutumlarında yaşadıkları yer ($F=0,286$; $p>,05$), ekonomik durum ($F=1,606$; $p>,05$) ve sınıf düzeylerinde ($F=0,081$; $p>,05$); gelecek kaygısı tutumlarında ise yaşadıkları yer ($F=0,729$; $p>,05$), ekonomik durum ($F=0,380$; $p>,05$) ve sınıf düzeylerinde ($F=1,068$; $p>,05$) anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yaş bakımından beyin göçü tutum ölçeğinde; 27-31 yaş arasındaki grup ($\bar{X}=3,35$), 22-26 yaş grubuna ($\bar{X}=2,64$) göre daha yüksek tutuma sahiptir. Gelecek kaygısı üzerinden değerlendirildiğinde ise 17-21 yaş arası grup ($\bar{X}=3,48$), 36 yaş ve altına ($\bar{X}=2,26$) göre daha yüksek tutuma sahiptir. Gelecek kaygısı ölçeğinde öğrencilerin yaşadıkları yer, onların tutumlarını da etkilemektedir. Özel yurttan kalan ($\bar{X}=3,07$) öğrencilerin tutumu, devlet yurdunda kalan ($\bar{X}=3,43$) öğrencilerin tutumuna göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik duruma bakıldığında beyin göçü tutumunda, ekonomik düzeyi düşük ($\bar{X}=2,70$) olanın yüksek, ekonomik düzeyi yüksek ($\bar{X}=3,35$) olanın ise düşük tutuma sahip olduğu gözlemlenmiştir. Gelecek kaygısı algısında ise yüksek ekonomik seviye ($\bar{X}=3,31$), düşük ($\bar{X}=3,47$) ekonomik seviyeye göre daha düşük bir tutuma sahiptir. Öğrencilerin sınıf düzeylerini beyin göçü tutumu üzerinden incelediğimizde, diğer sınıf ($\bar{X}=2,94$) düzeyindekilerin, 1. sınıfta ($\bar{X}=2,77$) olanlara göre daha yüksek tutuma sahip oldukları gözlemlenmektedir. Gelecek kaygısında ise diğer sınıflar ($\bar{X}=3,67$), 3. sınıftakilere ($\bar{X}=3,32$) göre daha yüksek tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir.

17-21 yaş arasındaki öğrencilerin gelecek kaygıları daha yüksek çıkmıştır. Bu durum üniversite eğitimine yeni başlayan gençlerin daha fazla stres ve kaygı yaşadıkları, aynı zamanda değişen sosyal düzenlerine alışmaya çalıştıklarını göstermektedir. Özel yurttan kalan öğrenciler, devlet yurdunda kalan öğrencilere göre daha az kaygı duyarken, ekonomik seviyesi yüksek olan öğrencilerin de aynı şekilde kaygı seviyeleri daha düşük çıkmıştır. Ekonomik duruma bakıldığında ise göç etmek için belirli bir gelir seviyesine sahip olma gerekliliği sonuçlarla birlikte görülmektedir.

Tablo 6: Gelecek Kaygısı ve Beyin Göçü Tutumu Arasındaki İlişkinin Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	Std. Hata	(β)	t	p	R	R ²	F
Gelecek Kaygısı	Beyin Göçü	2,092	0,341	0,158	6,129	0,00	158	0,025	5,174

Açıklama: B: Regresyon katsayısı, Std. Hata: Standart hata, (β): Standardize edilmiş beta katsayısı, t: t-değeri, p: Anlamlılık düzeyi, R: Korelasyon katsayısı, R²: Modelin açıklama gücü, F: Modelin genel anlamlılık düzeyi.

Tablo 6'ya göre ölçeklerin anlamlılık düzeyi $p < ,05$ olduğu için yapılan regresyon analizi anlamlı çıkmıştır. Modelin açıklama gücü olarak tanımlanan R² değeri 0,025 olarak hesaplanmıştır (R=158; R²= 0,025; $p < ,05$). Bu değer beyin göçü değişkeninin % 2,5'inin bağımsız değişken yani gelecek kaygısı tarafından açıklandığını göstermektedir. Bağımsız değişkenin Beta katsayısı 0,158'dir ($p < ,05$).

Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin yaşadığı gelecek kaygısının beyin göçü üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($p < ,05$). Bu durum, gelecek kaygısının beyin göçü üzerinde etkisi olduğunu ve çalışmanın amacına uygun sonuçlar elde edildiğini göstermektedir.

Tablo 7: Gelecek Kaygısı ve Beyin Göçü Tutumunun Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi

	Beyin Göçü Tutumu	Gelecek Kaygısı	p
Beyin Göçü Tutumu	1	,158*	0,024
Gelecek Kaygısı	,158*	1	

Açıklama: p: Anlamlılık düzeyi.

Tablo 7'de verilen pearson korelasyon analizine göre öğrencilerin beyin göçü ve gelecek kaygısı arasında zayıf düzeyde ve pozitif yönde ($r = ,158$; $p < ,05$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlara göre, üniversite lisans öğrencileri arasında gelecek kaygısının beyin göçünü etkilediği, fakat aradaki ilişkinin zayıf olması nedeniyle göçe sebep olabilecek başka faktörlerin de olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, sosyal çevre, ekonomik sorunlar, özgürlük arayışı, kariyer düşüncesi gibi faktörler de beyin göçü üzerinde etkili olabilmektedir.

5. TARTIŞMA

Araştırmada, katılımcıların %89,8'inin kadın olması nedeniyle, erkeklerin ankete katılımlarının sağlanmasının kısıtlı ve zor olduğu görülmüştür. Öğrencilerin %65,3'ü 17-21 yaş arasında, %97,6'sı bekâr, %65,4'ü devlet yurdunda kalmakta ve %34,1 'i ise 3.sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. %73,2'lik kısım orta ekonomik düzey, gelir dağılımı ortalamasını göstermektedir. Cinsiyet ve medenî durumlarına göre gelecek kaygısı tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu fakat beyin göçü algılarına göre ise anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların erkeklere göre beyin göçü algılarında ve gelecek kaygılarında daha olumlu ve yüksek bir tutuma sahip olduğu görülmektedir. 15-24 yaş arasında olan gençler üzerinde yapılan

bir araştırmada (Okutan ve Akbaş, 2019) da kızların gelecek kaygısının erkeklere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış olup, bu sonuç çalışmamızla örtüşmektedir. Bekâr bireylerin ise evli bireylere göre gelecek kaygılarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Şanlı Kula ve Saraç (2016: 239) tarafından yapılan “Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı” adlı araştırmalarında, kadınların erkeklere göre daha fazla gelecek kaygısı yaşadıkları tespit edilmiştir. Başka bir araştırmada da üniversite öğrencilerinin, gelecek kaygılarında cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği ve kadın öğrencilerin kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Gedikli ve Akdoğan, 2023: 9). Ekolojik yaklaşım kuramı üzerinden değerlendirildiğinde, kadınların erkeklere oranla daha çok gelecek kaygısı duymaları ve beyin göçü yapma isteği eğilimlerinde bulunmaları, yaşanan toplumsal cinsiyet ve fırsat eşitsizliğinin yansımaları olarak düşünülebilir. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi ve ev işlerinde yardım edecek olan kişiler olarak algılanmaları, onların insanî hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına da neden olabilmektedir. Durum böyle olunca, kız öğrencilerin eğitim ve istihdam konusunda daha fazla kaygılanmalarına, çevresi içinde daha fazla stres yaşamalarına neden olabilmektedir. Bekâr bireylerin de evli bireylere göre daha çok gelecek kaygısı yaşamaları, evli bireylerin yalnız olmayıp güvenebilecekleri ve sorumluluklarını paylaşabilecekleri desteklere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Beyin göçü tutum ölçeğinde 27-31 yaş arasındaki grup, 22-26 yaş grubuna göre daha yüksek tutuma sahiptir. Bu oran 20’li yaşlarının sonlarına doğru üniversite hayatına başlayan bireylerin beyin göçü yapma tercihlerinin daha yüksek olduğunu ve bir alt gruba göre daha kolay bir şekilde karar verdiklerini göstermektedir. Gelecek kaygısı üzerinden değerlendirildiğinde ise 17-21 yaş arası grup, 36 yaş ve altına göre daha yüksek tutuma sahiptir. Sınav sürecinde olan ve üniversite okuyan ya da yeni mezun olacak grubun gelecek kaygısı tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Gençlerin geleceklere yönelik kaygı duymaları, belirsizlik yaşamaları ve istihdam edileceklerine dair umutsuz olmaları, onları olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İstihdam edilseler bile, Türkiye’deki çalışma koşulları onları yeterince tatmin etmemektedir. Avrupa Birliği (AB) ortalama çalışma saati 36,1 iken; Türkiye’de bu ortalama 44,2 saati bulmaktadır (euronews, 2025). Buna karşın alınan maaş miktarları ise AB ortalamalarına göre listenin başında gelen İsviçre’de yıllık kazanç 85,582 euro; en sonda bulunan Türkiye’de ise yıllık kazanç 8,968 euro olmuştur (ajans369.com.tr, 2024). Dolayısıyla uzun saatler çalışıp az geliri elde eden gençler, doğru yerde doğru zamanda karşılırlarına çıkan fırsatların kesiştiği yerde beyin göçü yapmaya zorlanabilmektedirler.

Gelecek kaygısı ölçeğinde, özel yurttan kalan öğrencilerin tutumu, devlet yurdunda kalan öğrencilerin tutumuna göre daha düşüktür. Kendilerinin ve çevrelerinin ekonomik açıdan daha iyi olması, özel yurttan kalan öğrencilerin geleceklere açısından güvence sağlayıp kaygı düzeylerini azaltmıştır. Devlet yurdunda kalan bireylerin ve katılımcıların çoğunluğunun orta düzey ekonomik seviyeye sahip olması yaşam standartları ve geleceklere konusunda kaygı düzeylerini arttırmıştır. Güven hissi olmadan, belirsizliklerle, istihdam sorunlarıyla ve daha özgür biçimde yaşama arzusu içerisinde olan gençler, çareyi beyin göçünde arayabilmektedirler. Yapılan bir araştırmada (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 970) Türkiye’de üniversite mezunları arasında işsizlik kaygısının yüksek olduğunu, çalışma koşullarının yeterince uygun olmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla refahın en önemli kriterlerinden olan insani gelişim açısından geride kalan eğitilmiş insanlar, daha iyi yaşam standartlarını elde edebilecekleri ülkelere göç eğiliminde olabilmektedirler. Yapılan başka bir araştırmada (Deviren ve Daşkırak, 2014: 1) eğitim düzeyindeki farklılıklar ile beraber, büyük zorluk ve fedakârlıklarla yetişen nitelikli

işgücünün ülkeyi terk etmesi aynı zamanda ülkelerin kalkınması açısından da büyük sorunlara neden olabileceği ifade edilmiştir.

Ekonomik duruma bakıldığında beyin göçü tutumunda düşük ekonomik seviyeye sahip gençlerde, yüksek seviye duruma göre daha düşük tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu da, öğrencilerin beyin göçü gerçekleştirmek için belirli seviyede ekonomik imkânlarla sahip olması gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü göç, sadece gidilecek ülkeye umutların bağlanmasıyla kalmamalıdır. Gitmeden önce belirli bir güvence insanlar için daha iyi ve faydalı olabilmektedir. Oradaki şartların ne getireceği, hayallerin, kariyer planlarının ne ölçüde gerçekleşeceği belli değildir. Bu sebeple maddi açıdan biraz daha iyi olarak gitmek onlar için yararlı olabilmektedir. Gelecek kaygısı algısında yüksek ekonomik seviye, düşük ekonomik seviyeye göre daha düşük bir tutuma sahiptir. Gençlerin ekonomik seviyelerinin düşük olması ve ülkede uygulanan politikalar daha çok kaygı duymalarına yol açabilmektedir. Yapılan bir çalışmada katılımcılar, “ekonomik ve politik değişikliklerin geleceklerini tehdit edeceği” ifadesine %39,10 ile en yüksek oranla tamamen katıldıklarını söyleyen bir tepki vermiştir (Erener Özalçın ve Çolakoğlu, 2024: 302). Bu durum, değişen ekonomi, eğitim ve politika sistemlerine olan güvensizliği göstermesi bakımından önemlidir. Tutarsızlıktan etkilenen gençlerin, istihdamda hak ettikleri yeri alamayacakları endişesi, kaygı düzeylerini daha da arttırabilmektedir. Şanlı Kula ve Saraç’ın (2016: 240) çalışmalarında da, ekonomik seviyenin düşük olması bireylerde gelecek kaygısı düzeyinin ve devlete olan güvensizliğinin artmasına neden olduğu belirtilmiştir.

Eğitim hayatlarında son yıllarını geçirdiğinin farkında olan ve stresle baş etmede zorlanan, umutsuzluğa düşen, kaygı seviyeleri yüksek olan öğrenciler, gelecek kaygısını daha fazla yaşamaktadır (Geylani ve Çiriş Yıldız, 2022: 296). Mezun olma zamanı yaklaştıkça, iş arama ve becerilerinin karşılığını alma konusunda kaygı düzeyi de yüksek seviyelere çıkmaktadır. Genç nesilde kaygının yarattığı nasıl bir hayat kuracağım sorusu, kendi ayakları üzerinde durabilmeyi de öğretebilmektedir. Bulgular incelendiğinde, öğrencilerin beyin göçü tutumunda sınıf düzeyleri diğer grup olanların, 1. sınıfa göre daha yüksek tutuma sahip olduğu görülmüştür. Bu grubun, 1. sınıflara göre daha fazla beyin göçü yapmak istemeleri, çareyi başka ülkelerde aramak istediklerini göstermektedir. Henüz 1. sınıf öğrencilerinin ise umutların hâlâ var olduğu ve ülkede kalmak istedikleri görülmektedir. Gelecek kaygısında ise diğer gruptakilerin, 3. sınıflara göre daha yüksek tutuma sahip oldukları görülmektedir. Kamuda çalışmak isteyen öğrenciler için KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı) sınavına girme düşüncesi, onlarda stres, gelecek kaygısı, umutsuzluk ve sürekli sınava hazırlanma düşüncesi oluşturduğu için kendilerini baskı altında ve belirsizlik içerisinde hissettikleri ortaya çıkmıştır (İnan vd., 2024: 88). Üniversite 3. ve 4. sınıfa gelen bireylerin, kamu ve özel alanda iş imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle iş bulma endişesi, bulundukları o ülkede fırsat göremiyorlarsa alternatifler arayarak yeni yollar üretmeye itebilmektedir. Üniversite yıllarındaki gelecek endişesi ve olası işsizlik kaygısı gençleri bir taraftan psikososyal, ekonomik gibi birçok yönden olumsuz etkilerken diğer taraftan da kariyerleri ile ilgili başka ülkelere göç etme gibi alternatif yollar aramalarına ya da yanlış yönlendirmelere neden olabilmektedir (Okutan ve Akbaş, 2019: 39).

Yapılan regresyon analiziyle sonuçların anlamlı çıkması; bağımsız değişken olan gelecek kaygısının, bağımlı değişken olan beyin göçü üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüş ve çalışmanın amacına uygun sonuçlar elde edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Pearson korelasyon analizine göre öğrencilerde beyin göçü ve gelecek kaygısı arasında pozitif yönde ilişki çıkarken; beklenilenin aksine zayıf düzeyde ilişki çıkmıştır. Gelecek kaygısının beyin göçünü etkilediği fakat sadece bununla kalmayıp aile, sosyal ortam, adalet, ekonomi gibi insanı ilgilendiren

faktörlerin de etkili olabileceği sonucu çıkmıştır. Pedilla-Walker ve Nelson (2017), gençlerin daha iyi yaşam, ekonomik refah, kendini geliştirme imkânı, yeni kültürleri keşfetme ve mesleki ilerlemelere ulaşma gayelerinin yanı sıra, var olan ortamlardaki sorunlar da öğrencilerin yurt dışında yaşamasını tetikleyebildiğini belirtmiştir. Yapılan başka çalışmalarda (Cihan vd., 2023, Güngör, 2003) da mesleki gelişim yetersizliği, düşük gelir, ekonomik istikrarsızlık gibi durumların gençlerde gelecek kaygılarını tetiklediği tespit edilmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite lisans öğrencileri arasında gelecek kaygısı ile beyin göçü tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmada, gençlerin yaşadıkları yerden işsizlik, gelir yetersizliği, sosyal, ekonomik ve kültürel gibi sebeplerden dolayı yaşamlarının belirli bir süresini veya tamamını geçirmek için beyin göçüne yönelik pozitif bir algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Beyin göçü tutumu ve gelecek kaygısı algısının yaşa, cinsiyete, medenî duruma, ekonomik düzeye, yaşanılan yere ve sınıf düzeyine göre bireyler üzerinde farklı etkiler yarattığı görülmüştür. 20'li yaşlara daha yakın olan öğrencilerin, yüksek oranda gelecek kaygısı duydukları, kadınların ise erkeklere oranla gelecek kaygısını daha fazla yaşayıp, beyin göçü yapmak istedikleri görülmüştür. Bekâr bireylerin evli bireylere göre daha fazla gelecek kaygısı duymaları, ekonomik seviyesi düşük olanların daha fazla gelecek kaygısı duyduğu, devlet yurdunda kalanların gelecek kaygısının daha yüksek olduğu ve mezuniyeti yaklaşan öğrencilerin de kaygı seviyesinin yükseldiği sonucu elde edilmiştir. Evli bireyler, çocuklarının geleceğini düşünerek göç etmek isteseler de bekâr bireylerin göç kararı alma oranı daha yüksektir. Sebebi ise evli ve kendinden başka sorumluluğu olan insanların nasıl bir durumda karşılaşılabileceklerini bilememeleri olarak açıklanabilir.

Son dönemde artan beyin göçüne iten sebepler ele alındığında; dünya üzerinde var olan gelir eşitsizliği, gelir dağılımı sorunları, çalışma koşullarının fiziksel ve ruhsal olarak zorlayıcı olması, iyi eğitim alma talebi gibi sadece gelire bağlanmayan; farklı çekici göç sebepleri de bulunmaktadır. Türkiye'de istihdam sorunları, büyük oranda işsiz genç nüfus, verilen emeğin ve uzun saatler boyunca süren işgücünün karşılığının nakdi anlamda alınamaması gençlerde beyin göçünde bulunma oranının artmasına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra düşük ekonomik durum, gelecek kaygısının daha fazla yaşanmasına neden olmaktadır.

Beyin göçü düşüncesi olan öğrencilerde, kendilerini bu ülkeden iten ve gitmek istedikleri ülkeye çeken faktörler göç etmelerine zemin hazırlayabilmektedir. Bu faktörlerden biri de eğitim şartlarıdır. Türkiye'de eğitim almanın çok yüksek maliyete sahip olması, yurt dışının bireylere daha kaliteli ve eşit koşullarda eğitim alma şansı sunması, onu çekici hale getirebilmektedir. Bulgulara göre devlette ve özel yurttaki kalan veya ailesi ile birlikte yaşayan bireyler arasında gelecek kaygısı oranlarının farklı olması, eğitimde fırsat eşitliğinin yeterince sağlanamadığı anlamına gelebilmektedir.

Değişen küresel dünya, teknolojinin hızla gelişmesi, ulaşım sorunlarının azalması beyin göçünü daha da ilgi çekici hale getirip, hızlandırması muhtemeldir. Seyahat etmenin kolaylaşması, teknolojik imkânların artması, farklı kültür ve yaşamlara olan ilginin büyümesiyle, yani bir taraftan iten öte yandan da çeken nedenler ile beraber kesişen fırsatlar, gençlerin beyin göçü tutumunu etkilediği belirtilebilir. Dünyanın küresel bir pazar haline gelmesiyle birlikte ülkeler arası ekonomik ilişkilerin ve ticaretin artması, hizmet sunumunu ve sermaye aktarımını hızlandırmaktadır. Bu durum, ülkeler arası istihdam sağlamada kolaylık sağlamıştır. Buna bir etkide gelişmiş ülkelerdeki azalan doğum oranları sebebiyle genç nüfusun yaşlanması ve üretim

için çalıştırılacak iş gücünün bulunamaması olmaktadır. Genç iş gücü sıkıntısı yaşayan ülkeler için beyin göçü, kaçırılmaz bir fırsat olmaktadır.

Beyin göçü olgusunun tamamen engellenememesi ile birlikte, göçün hızını yavaşlatmak mümkündür. Kendi doğduğu coğrafyada yeterli imkânlarla sahip olan gençlerin göç etme ihtimali düşmektedir. Bu sebeple onları yurda bağlayacak politikalar üretilmeli, temel haklara erişimleri sağlanmalı, hukuki olarak hakları korunmalı ve yaşamları belirli standartlarda istikrarlı tutularak belirsizliklerden ve tutarsızlıklardan korunması sağlanabilir. Satın alma gücü arttırılabilir, kamusal alana yatırımlar yapılarak toplumda daha fazla sosyal adalet sağlanabilir. İşsizliğe uygulanacak aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanabilir; yeni yatırımlar, mesleki eğitimler, iş gücü piyasası eğitimleri daha fazla sunulabilir, işsizlik yardımı, işsizlik sigortası, kısa çalışma ödenekleri daha işlevli hale getirilebilir. Gençlerin umutları yok edilmeden, ülkenin geleceği olan gençleri başka ülkelere kaptırmadan daha fazla iyileştirme çalışmaları yapılabilir. Genç neslin başka ülkelere kaybedilmesi, ülkenin geleceğini olumsuz etkiler ve ileriye dönük ekonomik sorunlara da neden olması yüksek ihtimaldir. Bu sebeple beyin göçü veren ülkelere büyük iş yükü düşmektedir. Ülkenin, gencine sunduğu umut aynı zamanda kendi kaderini de tayin etmektedir. Sonuç olarak istediği hayat tarzını, mutluluğu, refahı ve çalışma koşullarını Türkiye’de bulamayacağını düşünen gençlerin çözümü göç etme arayışında aradıkları öne çıkmıştır. Ülke yönetimine düşen görev, genç neslini kaybetmeden eğitim ve yaşam standartlarını daha da iyileştirmek, yeni istihdam olanakları sağlamak, temel hak ve özgürlükleri daha fazla korumak ve yatırımlarını genç neslin üzerine inşa etmektir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Babataş, G. (2007).Beyin göçü ve türkiye'nin sosyo ekonomik yapısının beyin göçüne etkisi. *Öneri*, 7(28), 263.
- Bakırtaş, T. & Kandemir, O. (2010). Gelişmekte olan ülkeler ve beyin göçü: Türkiye örneği. *Kastamonu Education Journal*, 18(3), 961-974.
- Balanuye, Ç. & Halıcı, E. (2006). Sürdürülebilir gelişme beyin göçü ve bilişim. *Felsefi Bir Perspektif*, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C, 5, 18-22.
- Baştürk, B. (2023). *Türkiye’de Beyin Göçü: Nedenleri ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları Açısından Bir Analiz*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Cihan, A., Kaymak Albayrak, D., Sart, H., Aydın Sünbül, Z. (2023). Genişletilmiş bir ön görüşme formu aracılığıyla üniversite öğrencilerinin psikososyal sorunlarının incelenmesi. *Bogazici University Journal of Education*, 40-2(2), 119-156. <https://doi.org/10.52597/buje.989641>
- Cihan, F. G., Kutlu, R., & Karademirci, M. M. (2017). İntörn doktorların stresle başa çıkma durumları ile gelecek kaygı düzeyleri. *JAREM* 7: 122-7. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/server/api/core/bitstreams/1195da5b-8920-40ce-bc67-52c2aa4c510a/content>
- Danış, M. Z. (2006). Davranış bilimlerinde ekolojik sistem yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 45-54. <https://doi.org/10.21560/spcd.05027>
- Deviren, N. V. & Daşkiran, F. (2014). Yurt dışında eğitim görüp geri dönen öğretim elemanlarının beyin göçüne bakışı: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (41).
- Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Erener Özalçın, S. & Çolakoğlu, N. (2024). Üniversite öğrencilerinin gelecek ile ilgili kaygılarının mezuniyet beklentileri üzerindeki etkisinde gelecek vizyonlarının aracı rolü. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 276-305. <https://doi.org/10.59534/jcss.1542122>
- Euronews (2025). Erişim Linki: <https://tr.euronews.com/my-europe/2025/01/02/turkiye-avrupadaki-en-uzun-ortalama-calisma-suresine-sahip-442-saat> (Erişim tarihi: 10.03.2025).
- Gedikli, E. & Akdoğan, R. (2023). Sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygısı ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant Sağlık Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi*, 3(3), 1-12.
- Gencer, T. E. & Güzel, B. (2021). Göç, Göçmenlerle Çalışma ve Sosyal Hizmet. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Geylani, M. & Çiriş Yıldız, C. (2022). Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 10(1), 284-300. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.1011330>

- Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Güneş, C. & Çetin, T. (2020). Ortaokul öğrencilerinin beyin göçü kavramına ilişkin algılarının incelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(2), 928-955. <http://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.05.1330>
- Güngör, N. D. (2003). *Brain drain from Turkey: an empirical investigation of the determinants of skilled migration and student non-return* (Doctoral dissertation, Middle East Technical University (Turkey)).
- <https://www.ajans369.com/turkiye-avrupa-maas-ortalamasinda-sonuncu-oldu> (08.02.2025).
- İnan, M., Var, L., Kurtuldu, T. & Cihan, B. B. (2024). Üniversite son sınıf öğrencilerinin gelecek kaygılarını çözümlemek. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(1), 79-90. Doi: 10.61962/bsd.1443434
- Kaya, M. (2009). Beyin göçü/entellektüel sermaye erozyonu bilgi çağının gönüllü göçerleri: beyin gurbetçileri. *Eğitime Bakış Dergisi*, 5(13), 14-29.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3, 47-57.
- OECD (2019). International Migration: The Human Face of Globalisation Summary in Turkish/ Uluslararası Göç: Küreselleşmenin insani Yüzü Türkçe Özet. 17 Kasım 2024 tarihinde <https://www.oecd.org/insights/43569201.pdf> adresinden alınmıştır.
- Okutan, E. & Akbaş, M. G. (2019). 15-24 Yaş arası öğrencilerin kariyer kaygılarını incelemeye yönelik literatür araştırması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 33-41.
- Orallı, L. E. & Atasever, B. (2023). Modern Göç Teorileri. Erişim adresi: <https://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/Levent-Ersin-Oralli-Bulent-Atasever.pdf>
- Öncü, E., Selvi, H., Vayisoğlu, S. K. & Ceyhan, H. (2018). Hemşirelik öğrencilerinde beyin göçüne yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi: Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *Cukurova Medical Journal*, 43(Ek 1), 207-215. <https://doi.org/10.17826/cumj.427962>
- Pallant, J. (2017). SPSS Kullanma Kılavuzu: SPSS İle Adım Adım Veri Analizi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Padilla-Walker, L. M. & Nelson, L. J. (2017). *Flourishing in emerging adulthood: Positive development during the third decade of life*. Oxford University Press.
- Sağırlı, M. (2006). *Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Santrock, J. W. (2014). Yaşam Boyu Gelişim (Çeviri Ed. G. Yüksel). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Şanlı Kula, K., & Saraç, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 227-242. <https://openaccess.ahievran.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12513/856>
- Şimşek, M. (2006). Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Tekeli, T. N. (2022). *Gelecek Kaygısının Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Ve Romantik İlişkilere Etkisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Türk Dil Kurumu (2024). Türk dil kurumu sözlükleri. 15 Kasım 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). Uluslararası göç istatistikleri.10 Kasım 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021).Yükseköğretim beyin göçü istatistikleri, 2021-2023. 17 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Beyin-Gocu-Istatistikleri-2021-2023-53839> adresinden alınmıştır.
- Uluslararası Göç Örgütüne: World Migration Report (2022). 10 Kasım 2024 tarihinde <https://publications.iom.int/books/worldmigration-report-2022> adresinden alınmıştır.
- Yavuzer, H. (2010). Eğitim durumu ve beyin göçü bakımından Amerika'daki Türkler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (08), 89-107.
- Yayak, A. (2017). Göçmenlerin ayrımcılık algıları ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 557-576.
- Yılmaz, E. (2020). Uluslararası beyin göçü hareketleri bağlamında Türkiye'deki beyin göçünün durumu. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 220-232.
- Zorbaz, O. & Bilge, F. (2019). Suça sürüklenen çocukların değerlendirilmesinde ekolojik sistem yaklaşımının kullanımı: Olgu sunumu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 793-813.
- Zweig, D. (2006). Competing for talent: China's strategies to reverse the brain drain. *Int'l Lab. Rev.* 145, 65.